

Розвиток музично-рухової творчості дошкільників

Розвиток музично-рухової творчості дошкільників

Музичне виховання – це не виховання музиканта,
а насамперед виховання людини.

В. О.
Сухомлинський

Значення музично-ритмічних рухів для розвитку особистості

Фахівці вважають, що перевага занять танцями над іншими видами спорту є очевидною. У танці працює все тіло – від пальців рук і ніг до хребта, а окремі види спорту тренують лише певні групи м'язів. Коли дитина займається танцями, підвищується кардіореспіраторна витривалість (зміцнення серцевого м'яза і збільшення об'єму легень), поліпшується координація, удосконалюються пропорції тіла, формуються гарна постава та гнучкість.

Не варто забувати і про позитивний вплив танців на психологічне здоров'я дитини. Сором'язливість, незграбність, похмурість зникають у дітей вже після кількох занять. Дітей більше не турбують комплекси щодо своєї зовнішності, зникає скутість у спілкуванні з протилежною статтю.

Танцюючи, діти не тільки фізично розвиваються, але й вчаться правильно сприймати і відчувати музику. Основна мета занять будь-яким видом танців – усебічний розвиток дитини.

Танці сприяють розвитку фантазії дітей і здатності імпровізувати. Заняття танцями допомагають найбільш яскраво розкрити характер та індивідуальність дитини, розвинути такі якості, як цілеспрямованість, організованість і працьовитість; виробити природну грацію рухів, гнучкість, спритність, пластичність і координацію, здатність виражати почуття й емоції через танець.

Ще в Давній Греції вважали, що в процесі навчання дітей музика і танці є не менш важливими, ніж точні науки.

Тогочасні вчителі були переконані, що для формування творчої, гармонійно розвиненої особистості необхідна всебічна освіта.

На початку ХХ століття швейцарський композитор і педагог Еміль Жак Далькроз розробив систему музично-ритмічного виховання дітей, що донині є однією з найбільш відомих і популярних методик музичної освіти у світі. Е.-Ж. Далькроз справедливо вважав, що за допомогою спілкування з музикою і танцями діти вчаться пізнавати світ і самих себе, а заняття танцями не тільки розвивають музикальність, а й допомагають виховувати увагу, волю і комунікабельність. Е. Ж. Далькроз – творець і поширювач системи ритмічного сприйняття. Суть його методики полягає в розвитку в дітей музикального слуху, пам'яті, пластики з допомогою спеціальних тренувальних вправ.

Карл Орф 1978 року створив систему тембрового ритмічного виховання на основі звучань жестів – притупування, ударів, клацань; використав музичну гру як основний вид музично-ритмічного руху; рекомендував часте застосування мовлення для створення різних тембрів.

Сьогодні комп'ютеризації та інформації вимагає від людини великої творчості, пошуку, пізнання. У наш час інформаційних технологій діти багато часу проводять перед екранами моніторів

та телевізорів, а отже, мало рухаються. Тому саме музика і рух формують у дитини свободу в творчому мисленні, дають можливість імпровізувати, віддаючи натомість емоційні реакції – радість, задоволення. Музика і рух допомагають виховувати дітей, дають можливість пізнавати світ. Через музику і рух у малят розвиваються не лише художній смак і творча уява, але й любов до життя, людини, природи, формується внутрішній духовний світ.

Музично-ритмічні й танцювальні рухи виконують функцію психічної та соматичної релаксації, відновлюють життєву енергію людини та її самовідчуття як індивідуальності.

Значення музично-ритмічних рухів

У музично-ритмічному русі вдосконалюється робота нервових центрів, розвиваються м'язовий апарат, творчі здібності, емоційна чуйність на музику.

Музично-ритмічне виховання ґрунтується на даних фізіології (дослідження І. М. Сеченова, І. П. Павлова, В. М. Бехтерева); психології (праці вітчизняних дослідників Б. М. Теплова, Л. Тарасової). Музично-ритмічні рухи виконують у фізичних вправах, танцях та сюжетно-образних лініях.

Видатні педагоги Л. С. Виготський і Н. А. Вет-лугіна вважали, що дітей необхідно якомога раніше спонукати до виконання творчих завдань.

Одним із видів музичної діяльності, що більшою мірою сприяє розвитку творчості, є музичний рух.

Музичні рухи – це найбільш продуктивний вид музичної діяльності щодо формування у дошкільників музичної творчості та творчих якостей особистості.

Завдання музично-ритмічних рухів

- Учити дітей сприймати розвиток музичних образів і виражати їх у рухах;
- розвивати основи музичної культури, музикальні та творчі здібності;
- учити визначати музичні жанри, види ритміки, розрізняти найпростіші музичні поняття (високі й низькі звуки, швидкий, середній і повільний темп та ін.);
- формувати гарну поставу, учити виразних, пластичних рухів у грі, танці, хороводі, вправі.

До найбільш поширених видів музично-ритмічної діяльності належать ігри, танці та вправи.

Види музично-ритмічних рухів

Основне місце в розділі музично-ритмічних рухів займають ігри. Музична гра – це активна діяльність, що спрямована на виконання музично-ритмічних завдань. Вона викликає у дітей веселий, бадьорий настрій, впливає на активність процесу рухів, формує музичні здібності.

Граючи, дитина вправляється в русі, освоює його, у неї розвиваються позитивні якості, через гру вона пізнає життя.

Уся діяльність дитини в процесі музичних ігор є активним слуханням музики, що вимагає безпосередньої реакції, загострення музичного сприйняття, пов'язаного з переживанням, розрізненням і пізнаванням музичного образу. Виконання музичних завдань у грі передбачає визначення характеру музики, темпу, розрізнення динаміки, окремих частин твору.

Музичний розвиток дитини в процесі музичних ігор є ефективним, адже гру як найближчу їй форму діяльності легко пояснити. Крім того, інтерес до гри й емоційність, доступність ігрових образів сприяють розвитку творчої активності дитини.

Музичні ігри поділяються на сюжетні та безсюжетні залежно від

того, розігрують діти певний сюжет або виконують ігрові завдання.

У сюжетних іграх розкриваються образи, показані дії (наприклад, ігри А. Філіпенка на сл. Є. Макшанцевої, для дітей 3-го р. ж.; «Ми у лісі були» (муз. і сл. Н. Вересокіної, для дітей 4-го р. ж.), «Хто скоріше займе стільчик?» (естонська народна мелодія для дітей 5-го р. ж.), «Садівники і діти» (муз. Т. Вільо-рейської, для дітей 5-го р. ж.). Сюжетними бувають і хороводи зі співом (наприклад, «Червоні маки» (муз. і сл. Ж. Агаджанова, для дітей 6-го р. ж.), «Новорічний хоровод» (муз. А. Філіпенка, сл. Т. Волгіної, для дітей 5-го р. ж.). У цих іграх сюжетами є поетичні тексти, а рухи нібито коментують їх.

Розвитку творчої активності в музично-ігровій діяльності сприяє також наближене до сюжетних музичних ігор інсценування пісні, не розученої дітьми, а виконаної педагогом.

Несюжетні ігри позбавлені певної тематики, натомість містять ігрові завдання, елементи танцю, змагання, побудови і перешиккування.

Важливим видом музично-ритмічної діяльності є танці, адже вони активізують слух дитини, виробляють чіткі гарні рухи і сприяють розвитку творчої активності. У танцях діти розрізняють характер музики, форму музичного твору та засоби музичної виразності.

Види таночків

- 1) Із зафіксованими рухами, тобто авторські, до яких належать:
  - таночки за участю дорослого (цей вид танку створює автор з урахуванням обов'язкового виконання педагогом однакових з дітьми або відмінних рухів);
  - сучасний дитячий танок;

- народні танці з використанням справжніх елементів народного танцю;
- хороводи зі співом, рухи, що не пов'язані з текстом;
- характерний танок, у рухах якого змальовано певного персонажа;
- дитячий бальний танок.

2) Таночки-імпровазації на основі розучених рухів, мета яких – розвиток дитячої творчості. До них належать:

- танок на зразок «дзеркало»;
- танок, де діти складають рухи на першу частину, а для другої частини рухи показує педагог;
- танок, де діти складають рухи для обох частин.

Від таночків-імпровацій, у яких педагог навчає дітей продуктивної творчої діяльності, слід відрізнити вільний танець, де за завданням педагога – відобразити в рухах характер музики – діти займаються виконавською танцювальною діяльністю на основі раніше розучених і улюблених рухів.

Вправи – багаторазове виконання одного і того самого руху з метою навчання.

Призначення вправ різноманітне, зокрема:

- вправи, що використовують з метою вдосконалення основних рухів (ходьба, біг, підскоки, стрибки);
- підготовчі вправи, під час яких розучують рухи до ігор і таночків (змінний крок, кружляння, крок на всю ступню, передавання прапорця по колу та ін.);
- образні вправи, що уточнюють різні ігрові образи, рухи персонажів сюжетних ігор (хода ведмедя, стрибки зайця, біг коня);

- образні вправи дають дітям можливість опанувати рухи для виконання індивідуальних ролей;
- вправи як певні завершені композиції.

У вправах необхідно чітко виконувати музичні й рухові завдання. Ігри, танці й вправи тісно взаємозв'язані й спрямовані на здійснення спільного завдання – розвиток музичного сприйняття і ритмічності рухів.

Значення ритму в музично-ритмічній діяльності

У музично-ритмічній діяльності ритм розуміють у широкому сенсі слова, це – розвиток і зміна музичних образів (основних думок, відчуттів, музично оформлених у невеликій побудові); структура твору; темпові, динамічні, регістрові, метроритмічні співвідношення.

Тому під час занять ритмікою у дітей особливо успішно розвивається емоційна чуйність на музику, вони набувають навички сприйняття, відтворення музично-ритмічної основи твору. Об'єднує музично-руховий комплекс на сучасному етапі ритміка, що містить усі етапи роботи, завдяки їй діти опрацьовують усі розділи музично-рухового виховання.

Музика і ритміка взаємопов'язані із законами ритму. У дітей формується музичний ритм. Рухи регулюються ритмом, зливається діяльність слухових, зорових і моторних центрів. Дитина вчиться розпоряджатися своїми моторними силами під впливом моторного подразника. Музично-ритмічні рухи вдосконалюють рухові навички, сприяють фізичному вихованню, оздоровленню життєвого процесу. Сам рух стає не лише логічно послідовним, але й свідомим, осмисленим, виразним.

Ритміка базується на законах музичного ритму. Для досягнення позитивних результатів рух має бути організованим, точно дозованим у розподілі часу, простору і сили. Таким

організатором є музичний ритм. Різні музичні твори викликають у дітей емоційні переживання, народжують певні настрої. Наприклад, урочисте звучання святкового маршу радує, бадьорить, що виявляється в підтягнутій поставі, точних, підкреслених рухах рук і ніг. Спокійний, плавний характер таночків, навпаки, дає змогу зробити поставу вільною, рухи неквапливими, м'якими та округлими.

Зв'язок між музикою і рухом не обмежується тільки узгодженістю їх спільного характеру. Розвиток музичного образу, зіставлення контрастних і схожих музичних побудов, забарвленість ладу, особливості ритмічного малюнка, динамічних відтінків, темпу відбивають у русі. Художній образ, розвиваючись у часі, передається за допомогою поєднання і чергування засобів музичної виразності. Рух також розташовується в часі: змінюється його характер, напрямок, розгортається малюнок побудови.

Принцип контрастності та повторності в музиці спричиняє аналогічно контрастний характер руху і його повторність. Нескладні ритми, акценти відтворюють притупуваннями, динамікою, темповими позначеннями, тобто зміною напруженості, швидкості, амплітуди і напрямків руху. Він допомагає повніше сприймати музичний твір, що додає йому особливої виразності. У цій взаємодії музика займає провідне положення, рухи стають своєрідним засобом вираження художніх образів.

Заняття танцями містять:

– ритмічні вправи. Одне з найважливіших умов правильного виконання танцю – здатність сприйняти його ритм і вчасно включитися в нього. Зазвичай діти від природи дуже легко відчують ритм, але не завжди можуть передати його рухами. Наші вправи розвивають у дитини чуття ритму, уміння рухатися під музику;

– вправи-розминки. Для того щоб гарно танцювати, потрібно спочатку навчитися володіти своїм тілом і знати його

можливості. За допомогою спеціальних вправ дитина навчається розігрівати м'язи і готується до складніших танцювальних вправ. Також вона вчиться тримати правильну поставу;

– вправи на пластику розвивають уяву дитини і навчають її імпровізувати під музику. Спостерігаючи з дитиною за рослинами, тваринами, птахами, рибами, ми запам'ятовуємо їх рухи, повторюючи під музику.

Заняття танцями спрямовані на всебічний початковий розвиток дітей дошкільного віку. Вони розкривають фізичні, пластичні, музичні, ритмічні здібності дитини, розвивають інтелект і образне бачення. Отримані навички стають міцною базою для опанування дітьми інших форм творчої та фізичної активності.

Музично-ритмічні вправи допомагають дитині навчитися володіти своїм тілом, координувати рухи, навчають орієнтуватися в просторі, зміцнюють основні види рухів, сприяють освоєнню елементів танцю.

Наслідуючи одне одного, діти навчаються координації рухів (від цього залежить не тільки фізичний, але й розумовий розвиток!). Стрибаючи, діти зміцнюють вестибулярний апарат, що допомагає уникнути багатьох падінь і травм. Регулярні заняття дають змогу зміцнити здоров'я дітей, зробити їх сильними та витривалими.

Танці – це:

- музичні ігри, під час яких діти навчаються рухатися під музику, розрізняти ритмічний малюнок, розвивають музичний слух, опановують основи танцю;
- розвиток творчих особливостей, естетичного смаку;

– загальний розвиток усього організму – і фізично, і психічно (концентрації, волі, уваги, сприйняття, мислення, пам'яті, урівноваженості процесів);

– уміння володіти своїм тілом, краще орієнтуватися в просторі,

поліпшення координації рухів;

– правильна постава, красива хода, легкість у рухах, гнучкість і граціозність, еластичність зв'язок.

Результати наукових досліджень свідчать, що діти, які танцюють, розвиваються значно швидше і досягають більших успіхів у розвитку, ніж ті, які не танцюють. Більшість лікарів світу визнають заняття танцями однією з найкращих фізичних діяльностей.

Щоб досягти ефективних результатів у розвитку музично-ритмічних рухів, необхідно якомога більше пропонувати кращі зразки дорослого для наслідування дітьми.

Вихователь має звертати увагу дітей на те, що починати рухатися потрібно з початком звучання музики, а завершувати – з її припиненням; навчати виразно виконувати рухи, відчувати контрастність звучання музики і відповідно до неї змінювати рухи. Після того, як діти засвоїли рухи танцю, його зміст, вони діють самостійно (варто надавати допомогу тільки тим, хто її потребує).

У процесі формування музично-рухових здібностей дошкільників розвиваються їх творча уява, власні таночки. Для цього я використовую не тільки хореографічні рухи, а й «мову жестів, почуттів», міміку. Діти проявляють свою креативність у бажанні придумати щось своє і показати свою імпровізацію перед аудиторією.

Під час розучування музично-ритмічних рухів з урахуванням вікових особливостей дітей можна використовувати різні методичні прийоми:

- виразне виконання музики;
- наочний показ окремих танцювальних рухів;
- пояснення того, як слід виконувати ритмічну увагу;
- показ рухів окремими дітьми, у яких краще виходить.

Особливості музично-ритмічної діяльності дітей раннього віку

Діти раннього віку (2-го р. ж.) виконують рухи, що підказують слова пісень: «ладусі», колисання, «танок ляльок», спочатку за показом дорослого, а надалі – самостійно. Відтворюють елементарні танцювальні рухи: плескання долоньками та по колінах, пружинку, притупування однією ногою, бокові переступання з ноги на ногу, повороти кистей рук («ліхтарики»).

Діти 3-го р. ж. краще запам'ятовують і відтворюють під музику відомі та нові рухи. Необхідно урізноманітнювати рухи дітей: учити їх ритмічно плескати в долоні й по колінах, водночас притупувати однією ногою; стукати підбором, поперемінно виставляючи вперед то праву, то ліву ногу; робити крок уперед – крок назад та кружляти, на носочках, виконувати пружинку з невеликим поворотом тулуба праворуч-ліворуч, бігати по колу в зграйці в заданому напрямку.

Особливості музично-ритмічної діяльності

дітей молодшого дошкільного віку (4-й рік життя)

З дітьми молодшого дошкільного віку (4-й р. ж.), з метою ефективного розвитку музично-ритмічних рухів, необхідно дотримувати певні правила:

- навчання рухів починати із ознайомлення з музичним супроводом; показувати рухи;
- розучування ігор і таночків з поясненням, і, лише переконавшись, що діти добре рухаються під музику, доречно робити вказівки впродовж виконання таночка, водночас домагатися правильного і виразного виконання руху.

У дітей молодшого віку координація рухів недостатньо розвинута, рухи не узгоджені: вони ходять не рівно,

перевальцем, погано бігають, швидко збуджуються і повільно гальмують. Вихователь має проявляти свою виваженість та терплячість, що дає змогу надалі формувати у дітей стійкий інтерес до танців.

Потрібно працювати над розвитком у дітей чуття ритму, учти їх рухатися відповідно до характеру музичного твору за допомогою налаштування їх на ігровий образ, що відповідає музиці. Доречно використовувати образні порівняння (йдемо як «солдати»; стрибаємо як «зайчики»; літаємо як «сонечка»).

Необхідно звертати увагу дітей на те, що під одну музику можна танцювати, а під іншу – тільки ходити; учти їх самотійно розрізняти таку музику.

Потрібно навчати малюків виконувати рухи з предметами: з кубиками – відтворюють ритм музики, з хустинками – піднімають та опускають, з квітами – легко качають над голівками, з брязкальцями – весело кружляють, а на кінець музики – ховають за спинками.

На заняттях і під час святкових заходів доречно не використовувати аудіозаписи. Дітям потрібно танцювати під «живу» музику, щоб отримувати задоволення від виконання танцю.

Особливості музично-ритмічної діяльності

дітей молодшого дошкільного віку (5-й рік життя)

З часом у дітей накопичується власний досвід. Діти молодшого дошкільного віку (5-й р. ж.) можуть проявити більшу самотійність, виконуючи танці, ігри і вправи:

- починати рухи після вступу, змінювати їх залежно від форми, динаміки (голосно – тихо), регістру (високий – низький);
- виконувати рухи узгоджено, дотримуючись заданого темпу;
- передавати ігрові й танцювальні художні образи;

- рухатися по колу;
- іти спиною назад; кружлятися у парах;
- виконувати напівприсідання («пружинка»);
- тупотіти обома ногами.

У дитини розвинене м'язове чуття, вона вміло чергує напруження й розслаблення, відчуває ритм, використовує в танцювальних рухах міміку і пантоміміку, водить хороводи, виконує образні та парні танці.

На заняттях доречно використовувати ігрові методи і прийоми, що допомагають звернути увагу дитини на характер музики, досягти виразнішого та емоційнішого виконання. Використання яскравої атрибутики сприяє підвищенню якості руху та емоційного настрою. Наприклад, під час виконання вальсу можна дати дітям до рук різнокольорові шарфики або квіти, а під час виконання українського таночку – бубни, хустинки або стрічки.

Навчаючи музично-ритмічних рухів, слід здійснювати індивідуально-диференційований підхід до дітей, що дасть змогу враховувати можливості кожної дитини, надавати допомогу слабким і сором'язливим.

Особливості музично-ритмічної діяльності

дітей старшого дошкільного віку (6-й рік життя)

Навчаючи ритмічних рухів дітей старшого дошкільного віку (6-го р. ж.), роботу потрібно спрямовувати на розвиток музичного сприйняття, прагнення рухатися відповідно до характеру музики, форми твору; прищеплювати любов до танцювальних і ритмічних рухів; навчати рухатися легко і пластично, отримуючи від цього задоволення. Діти 6-го р. ж. мають різнобічний досвід музичної виразності рухів: вони

чують і можуть передавати рухами в музиці не лише її загальний настрій, а й темп, динаміку, яскравий ритмічний малюнок, форму; відгукуються на мелодію відповідними рухами всього тіла; вдаються до музично-рухової імпровізації; створюють

танцювальні композиції; виконують складний танець. Дитина опановує основні види рухів (крок, біг, стрибки), її рухи стають координованішими, ритмічнішими, виразнішими, хоча ще недостатньо легкими, пружними, спритними.

Заняття традиційно містять вправи для засвоєння елементів рухів танцю, гімнастики, бігу, кроку, підскоків, ігор, хороводів, таночків, а також на розвиток танцювальної та ігрової творчості. Під час розучування вправ вихователь стежить за поставою, координацією рухів рук і ніг, взаємозв'язком рухів з музикою, пластичністю, чіткістю і легкістю рухів.

На заняттях з дітьми необхідно прагнути створити атмосферу творчості, у якій кожна дитина може розкрити себе, забути про власну невмілість.

Обираючи методичні прийоми, потрібно орієнтуватися на особливості кожної дитини. Для активізації творчих проявів слід пропонувати дітям інсценування пісень, ігор, хороводів, що вимагає від дитини вміння виразно рухатися, танцювати, зображувати дії героя (удай хитру лисицю, сердитого вовка, клишоногого ведмедя, веселого пінгвіна тощо). Це має особливе значення в роботі з дітьми цього віку, оскільки вони вже здатні за допомогою рухів розкрити і передати художній образ, у якому обов'язково відбиваються зіставлення контрастних і схожих структур хвору, забарвленість ладу, розмір, малюнок, динаміка, відтінки, темпові зміни. Вихователь має навчити дітей передавати свої емоційні переживання засобами рухів. Для цього необхідно сприяти розвитку здатності володіти своїм тілом. Усвідомлений рух дає змогу глибше сприйняти музику і виразніше передати той емоційний стан, що викликає музичний твір. Існують вправи для розвитку гнучкості, стійкості або злиття рухів (наприклад, улюблений дітьми «Горизонтальний балет» розвиває ритмічну чіткість, готує до виконання синхронних плавних рухів).

Методи й прийоми навчання дітей музично-ритмічних рухів

Не менш важливою є проблема вибору прийомів і методів навчання, що мають створити на заняттях атмосферу зацікавленості, щоб діти займалися музично-ритмічними рухами не з примусу, а тому що це цікаво і подобається їм. Так, наприклад, використання ігрових методів сприяє органічному проникненню дитини в художній задум, налаштовують її на емоційне засвоєння рухів і допомагає узгоджувати рухи з музикою. Такою є вправа «Поїдемо на каток», у якій діти мають уявити, яким видом транспорту вони поїдуть на каток, показати, як вони «їдуть» та передати характер руху, а вже потім показати в діяльності.

Прийоми розвитку дитячої творчості у роботі над рухами:

- наочний метод;
- метод показу;
- метод ілюстрованої наочності;
- музичний супровід;
- словесні методи;
- практичний метод;
- імпровізаційний метод;
- ігровий метод.

Наприклад, прораховування музики, визначення її характеру, настрою і форми.

Доречно частіше пропонувати вихованцям «проживати» можливі варіанти побудови таночку:

- виконати вправу з уявним предметом;
- вгадати, що показують хлопчик, дівчинка або всі діти;
- виконати танок, показати виразний рух персонажа;
- відобразити взаємини персонажів у певній грі (виставі), в емоційному стані (сумує, радіє і т. ін.);
- придумати самостійно танок.